

Zredni strunar je vplival kajpada tudi zunaj Lakonije. O tem nas prepriča Horatius Art. Poet. 401:

post hos insignis Homerus
Tyrtaeusque mares animos in Martia bella
Versibus exacuit...

Polatinili so Tyrtaia večkrat, tako Camerarius 1541 v Bazlu pod naslovom: Praecepta morum ac vitae puerili aetate accommodata... Thom. Crenius je ta prevod ponatisnil v svojih šolskih priročnikih (Lugd. Bat. 1699). Poangležil ga je v rimanih vrsticah James Ward v Londonu 1724, žal, ne prenatanko. Pregostobeseden je tudi tale poskus iz l. 1761:

I would not praise the man, his deeds rehearse,
Nor e'en make mention of his name in verse...

Zelo daleč od izvirnika stoji francoska prepesnitev iz l. 1764, priključena v knjigo: Théâtre et œuvres diverses de M. de Sivry:

La gloire des héros n'est point dans leur beauté,
Dans la grâce du corps, ni dans l'agilité.
Qu'importe à des guerriers ce frivole avantage?
Que sont tous ces trésors sans celui du courage?

Znatno bliže izvirniku so Weissove nemčitve Kriegslieder des T., ki jih je Klotz ponatisnil na s. 247—260 v podrobni razpravi: Tyrtaei quae supersunt omnia, Altenburgi 1767. Tako slove prva kitica:

Wie schön! wenn für das Vaterland
Ein Mann kämpft, und als Held
Mit blanken Schwert in hoher Hand
Im Vordertreffen fällt...

Toda preloga se je zdela še premalo verna K. Stocku, ki je 1819 v Lipskem objavil ΤΥΡΤΑΙΟΥ ΜΕΛΗ ΠΟΛΕΜΙΕΘΡΙΑ s komentarjem in prestavo v izvirnem merilu, namreč elegijskem dvostihu, o katerem je Schiller zaokrožil:

Slop raztopljeni skakavega vrelca kipí v šestomeru;
hitro nato petomèr lije ga zvonko na tla...

medtem ko je pripovedni šestomer označil:

V dalj te omotično nese na stalno deročih valovih;
samo nebo in morjé spredaj in zadaj se pne.

Pri slovenitvi sta mi služila zlasti tolmača Klotz in Stock.

Prva elegija

Vrlemu možu pritiče, da v prvi bitki se zgrudi
in da življenje pusti v borbi za ljubljene dom.
Bridko je zanj: ostaviti mesto in polje cvetoče,
kruha prositi ljudi kakor najslabši berač;
romati z materjo drago, z očetom priletnim okoli,
z nežno zakonsko ženó, s kupom nedolžnih otrok.
Vsem je neljub, h katerim koli skuša prispeti,
kadar ga v kremplje dobi stiska in kopa nadlog.
Ves njegov rod zadene sramota, obraz očrni mu,
spremlja povsod ga nečast, vedno drži se ga zlo.
Vsa lepota za vselej izgine blodečemu možu
in za bodoči mu čas stid je uničen in sram.

Torej le dajmo, borimo se hrabro za zemljo in deco,
žitje ne bodi nam mar, smrti ne bojmo se nič.
Mladi možje, bojujte se družno v sklenjeni vrsti,
beg naj nizkoten se zdi, podel se zdi vam trepet.

Kvišku! srce poživite si v prsih z voljo jekleno,
kar brez bojazni naprej s četo junaško na boj!
Zad ne puščajte priletnih, ki že drhte jim kolena,
z begom ogabnim nikar starcev ostavljati zad!
Bogme, zares je sramota, če v prvi ti črti omahne,
vpričo mladičev leži póstarni bodri možak,
sivkasta brada pa snežnobeli lasje, ki krasé ga,
vržen med bojem ob tla v prahu izdahne duha,
dimlje si okrvavljéne z obema rokama skrivaje
(nespodobno biló videti goli bi sram).
Nagi ta starec mladini bi rad bil podoben docela,
kakor da cvet še ima, kakor da moč ga krasi.
Živ je priljubljen ženám, prikupen možem umrljivim.
V sprednjem če redu je pal, slava se njemu glasi.
Torej na noge, vsak se med vami postavi na mesto,
krepko korakaj naprej, v ustne zagrizi zobe!

Pripombe. Kako je častna smrt na bojišču, razodeva Homer *Iliada* XV, 496 in XII, 243. Polyb. XV, 10. Diod. Sic. p. 412. Callim. X, 43. Virg. *Aeneis* II, 317 in XI, 24, Horatius *O d.* III, 2:

Dulce et decorum est pro patria mori.

Sramežljivost, ki so jo starovečniki kazali celo med zadnjim izdihom, poznamo pri Lukreciji, Juliju Cezarju, pri vestalki, katero je po Pliniju dal Domicijan živo pokopati, pri Aleksandrovi materi Olimpiji v Justinovi pripovedi, itd. Glej še Ovid. *Metam.* XIII, 479 o deviški Polikseni. Pri B. de Saint-Pierru Virginija utone tik otoka, ker se noče sleči, da bi mogla plavati na breg. — Konec elegije dopušča dvojno tolmačenje. Drugo možnost uporablja na pr. italijanski prevod v nerimanih enajstercih (*Meridiano di Roma* XIX). Značilna podrobnost: 45 milijonska Italija ob napadu na 6 milijonsko Grčijo podžiga s proizvodom helenskega duha svoje vrlake (*valoroso* = vojak).

Druga elegija

Kvišku vi vsi! mar niste potomci zmagalca Alkidu?
Hrabro krenite na boj! Zevs se ozira na vas.
Pojdite, nič se ne bojte števila sovražnih borilcev,
vsakdo nadeni si ščit, sunke prestrezal bo z njim.
Malo mu bodi do žitja, lice mrakotne Morane
kakor sonca sijaj naj se prikupno mu zdi.
Niste že mar spoznali dejanj mnogosolznega Marta,
niste okušali že splošno nadležne vojské?
Gnali protivnike že ste bežeče tik za petami,
jelite mladci? srčno vsi ste vršili napad.

Bitka prični se tako, da stopate v stisnjeni vrsti,
drzno zgrabíte tedaj sprednji nasprotnikov trop.
Malo umre jih, takisto rešili zadnje so čete.
Če se umakne moštvo, sila razblini se vsa.

Je li mogoče naštetí kedaj tegobe in toge,
ktere prenaša le-ta, kdor se pokazal je plah?
Joj si boječemu možu, ki v boju, divje rohnečem,
hrbet obrne in vanj rano krvavo dobí!
Kaka nečast je to zanj, če mu kopje, če sulic ostrina
pleča prebode tako, v prahu da tog obleži!
Torej na noge, vsak se med vami postavi na mesto,
krepko korakaj naprej, v ustne zagrizi zobe!

Rame ko prsi pokrivaš s štita širokim trebuhom,
 bedro pokrivaš si z njim, kolk in obojno golen.
 Z desno rokó zavíhti na vrage sulico čvrsto,
 hkratu potresi tedaj grozni na glavi se šlem.
 Krepko posegajte v metež, učite se vdilj močevanja,
 nikdo za štitom ne stoj, kjer ne doseže ga boj.
 Pač pa pomakni se bliže takoj mahaje z oščepom,
 vzemi na merek moža, nadenj zasuči svoj meč.
 Noga pri nogi naj bo ter opiraj se tarča na tarčo,
 čop mi s perjanico stoj, z lebko se druží šišak.
 Grod prislonivši na grod vojskujte se zoper sovraga,
 primite v roke tesak ali pa dolgi bodak.
 Ti pa, lahni vojak, tekaje zdaj semkaj zdaj tjakaj,
 kar izpod škita lepo pračnike lučaj mejtem.
 Z gladkim ošiljenim drogom obmeči zoprno trumo,
 stopi še bliže do njih, ako z orožjem preté.

Pripombe. Kot vnuk deda Alkaia se Herkules imenuje Alkides. Zaradi velikih del, ki je vsa opravil srečno, se naziva: nepremagljiv, aníketos. Tako še na starih novcih in napisih, prim. Propert. I, 21. Zlasti si je podrgel več pokrajin na Peloponezu, na pr. Pylos, Elido, Sparto. Spartanski zakonodavec Lykurgos kakor vobče vsi Lakedaimonci so se šteli za Heraklejeve potomce. — Morana stoji za izvirno Kér (sorodno lat. caries, cariosus = strohnel), smrtno usodo, pogubo. Pri Euripidu je božja dekla, Rebrna, krilata, strahotnega pogleda, črnolasa, v vranji obleki, medtem ko poznamo mi pod nemškimi vplivom belo ženo. — Bojni bog Ares (= slov. jar, hud), lat. Mars, ima pridevek polýdakrys, solzonosen. — Strnjena bojna črta, nje množstveni sunek je velika spartanska novost (Dr. E. Bethe, Griech. Dichtung, 1924). V Iliadi XVI, 214 se phalagx, falanga, primerja skladnemu zidu iz rezanega kamena. — Ranjen biti od zadaj je pri vseh narodih gnusen madež. Gellius pripoveduje: Siccius Dentatus se je udeležil 120 prask, ima 45 brazgotin odspred, a nobene zadaj. Slično se izražajo Homer, Salust, Tacit, Ovid, idr. Kdor bi bil na ledjih okvarjen, pri Lakedaimoncih ni vreden pokopa.

Aspís = 1. podolgovati štít, ki pokriva celega človeka, 2. okrogli ščitek ali tarča. — Kynéa = šlem ali čelada, prekmursko lebka, po drugih »slavinah«: šišák (dobesedno psina, ker se je prvotno izdelovala iz pasje ali volčje kože) služi staroveškemu vojščaku za nakit in poplah. Za povečanje groze so šlemu vdelavali svinjske okle ali levje zobe. — Vročó borbo v stisnjeni falangi popisuje Hom. v Iliadi XVI, 214, Virg. Aen. X, 360; Curt. III, 11. Liv. XXIII, 27. Sil. It. IX, 322. Ovid Met. IX, 44. Stat. Theb. VIII, 398. Val. Flacc. Argon. VI, 182. Lucan. VII, 493. Plut. Pyrrh. c. 71.

Tretja elegija

Takega ne bi omenjal niti slavil mu dejanja,
 kdor ti je v tekanju znan, kdor je v borjenju zučen.
 Tudi če v sebi bi spajal moč, veličino Kiklopov,
 ali če hujši za beg bil bi to traški Borej;
 ako bi sam Tithonus za njim zaostajal v lepoti;
 da je ko Midas bogat ali ko Kinyras kralj;
 če bi mi bil mogočnejši kakor Tantalovič Pelops;
 ako bi v ustih imel jezik meden kot Adrast;
 najsi bi sloves imel, pa nič udarne kreposti;
 kajti za vojni spopad ne bi ta mož bil zanič;
 če si ne upa prenesti besneče krvave moritve
 in mu srce ne hlepi seči v sovražno vojskó.
 Hrabrost velja pri ljudeh za največjo pozemsko dobrino,
 mlademu možu zares to je najlepši nakit.

Pripombe. Helenske igre obsegajo: tek, metanje koluta ali diska, metanje kopja, skok, rokoborbo. Od tod naziv péntathlon ali petoboj. — Kiklopi so bili srepo pleme na Siciliji, enooki obri so v gori Etni Jupitru strele kovali. Najslavnejšega, Polifema, je Odisej oslepil. — Boréas, bog severa, pooseblja burjo. — Tithonós, soprog Zori, pogosto opevan zaradi svoje lepote. Zena mu je izposlovala neumrljivost, a pozabila izprositi zanj še večno mladost. Z leti se je krasota razblinila in izpremenil se je v kobilico. — Gordijev sin, kralj Frigije, Midas, je zašlemu Silenu pokazal pot do Bakha in dobil za nagrado moč, izpreminiti v zlato vse, česar se je dotaknil... Ker je dal Panu pred Apolonom prednost, so mu pognala oslovska ušesa. Bržkone pa je zabogatel po svojih zlatih jamah in po zlatih zrnih iz reke Paktola. V svoji deželi je

uvedel češčenje vinskega božanstva. — Kinyras, bogat kralj na Cipru, se je nazival Apolonov sin. S svojo ženo Methermo, hčerjo prejšnjega kralja Pygmaliona, je imel dva sina, Oxypora in Adonisa, Venerinega ljubljence, pa tri hčere, od katerih se je Myrrha zaljubila v rodnega očeta. Ovid, *Metam.* X, 298. Homer pripoveduje v Iliadi XI, 20, da je Agamemnonu na pohodu proti Troji poklonil lep oklep. — Tantalov sin Pelops je odrinil iz Frigije, kjer je vladal, na Peloponez; tu je s svojo boljšo polovico dobil kraljevino Elido ter si podvrigel še več pokrajin. Od tod polotoku ime: Pelopov otok (sedanja Moreja). — Ljubko zgovornost prisposodablja v starini z medom. Adrasti so znani vsaj trije. — Zadnji vrstici, jedro vseh elegij, se glasita v izvorniku: Ἡδ' ἀρετὴ τὸδ' ἀεθλον ἐν ἀνθρώποισιν ἀριστον, κάλλιστόν τε φέρειν γίνεσθαι ἀνδρὶ νέφ. Ima ju tudi Theognis v. 997. V Tyrtaevih časih »se nihče ni pomišljal — kakor vobče v zdravih časih nihče — da ne bi porabljal misli, podob, besed, celih verzov ali odlomkov, če so učinkovali ter obetali novih uspehov« (dr. Bethe, 1. 1. 84).

Četrta elegija

Kakšna je skupna blaginja ljudem in deželi domači
 mož, ki čvrsto stoji, v prednji se vrsti boreč!
 Beg nespodobni pozabi docela, brani svoj prostor,
 z vztrajnostjo čisto prežet dušo pusti in duha,
 zraven pa še podžiga soborca, da pade pogumno.
 Tak se pokaže junak, vzoren za bojni spopad.
 Naš korenjak razprši neprijatelj divje falange,
 vnet zaustavlja naval, kadar zaključkal je vanj.
 Slednjič omahne v najspredejši črti, izdahne življenje,
 in tako proslavi mesto, očeta, ljudi.
 Ves prebit mu je popčasti ščit, predrte mu grodi,
 in pod oklepom odspred z ranami ves je pokrit.
 Skupaj za njim togujejo mladci, žalujejo starci
 in celokupni okraj spremi mu žalni pogreb.
 Grob se mu silno časti, časté se otroci njegovi,
 sloves uživa še vnuk, tudi kasnejši mu rod.
 Nikdar mu dika ne mine, njegovo ime se ne zniči;
 dasi pod rušo leži, večno življenje živi,
 nikdar vrlak ne zamre, če v boju za deco, deželo
 ali za ljudstva ponos Ares ga srepi konča.
 Kadar pa srečen uide usodi prežalostne smrti,
 s slavo ti venčan domov k svojcem hiti zmagovit —
 o, tedaj ga enako povzdigajo mladi ko stari,
 dokler veselja pijan končno v podzemlje ne gre.
 Če ostari, someščanom je v kras, in vsakdo ga ceni,
 živa duša nikjer ne bi zadala mu zla.
 Kadar sedé in da on se približa, veli jim spoštljivost,
 da se mu vmakne takoj bodi si star ali mlad.
 Vsakdo zdaj skušaj dospeti do takega viška zasluge,
 zberi vse svoje moči, stopaj odločno na boj.

Pripombe. Phalanx, oživljena v sodobni Spaniji, je istega izvora ko nem. Balken in lat. sufflamen (sufflagmen), tram za zavoro, bruno, rkelj, okroglo deblo. V ljudskih ustih je dala do naših dni polno bitk, vmes frc. planche in slov. planka. Svoje dni je bila četa 4, 8, do 16.000 mož. Posebno četverokot vojakov, oboroženih s kopji (sulicami, oščepi, ostniki). V bitki je ta zbor po navadi odločal. Falangiti, težko oboroženi, so stali v 16 gostih vrstah, kopjišče jim je bilo do 14 laktov dolgo. — Gomilo padlega vojaka so Heleni silno negovali, za Lykurga so Lakedaimonci nagrobni spomenik dovoljevali le takim, ki so izkrvaveli za domovino. Nanje so stavili tudi leve, podobo srčnosti. Kamenitega kralja živali so izklesali Leonidi, termopilskemu junaku. Tudi otroci staršev, ostalih na bojišču, so deležni velike pozornosti: po izrečni atenski odredbi jih nihče ni smel žaliti, vzgajali so se na državne stroške, v gledališčih jim je pritikal prvi sedež. — Pridevek tanelegés tolmači Stock: dolgotrajno spanje prinašajoč, a Doklerjev slovar ima pravilneje: nemil, zelo boleč, prebridek, prebolesten. To je namreč atribut nasilni smrti (thánatos, lat. letum je naravna selitev v večnost; kér, lat. mors pa neprijetna in neizprosna). — V podzemlje iti = érchesthai eis Aíden; Hades je sicer božanstvo spodnjega sveta, toda kakor Orcus, Pluto, Jupiter infernus ali stygius, označuje v prenesenem pomenu tudi podtalne poljane, kamor Merkur prevaža duše rajnih. — Cicero, de Senectute c. 18 navaja krasen primer, kako se občani umikajo starcu ali vstajajo pred njim.

Peta elegija

Boste li spali še dolgo? kedaj se pokažete hrabri?
Mladci, mar nič vas ni sram, če se sosedje smejo?
Križem roké bi držali brez posla, uživali pôkoj,
zdaj, ko že vojni je hrup vso nam potresel zemljó?
Ščit nadenite sedaj si v borbi proti sovragu,
ako kdo pade zadet, zadnjič ostnik zadegáj!
Čast ino slavo prinese to možu, če se vojskuje
hrabro za deco, za dom, kakor za ljubo ženó.
Prej ali slej ga smrt ugrabi, kot Mojra določi.
Torej na vraga takoj, moško naprej naravnoč!
Dvigni svoj meč in stisni si pod zaslonilo zavetno
nedrije vrlo junak, brž ko zaplete se boj.

Takšen je namreč Umèr, da smrti nihčè se ne ogne,
niti če bil bi mordà prednikov višnjih mu rod.
Često sovražnosti človek uide in kopij rožljanju,
ali doma doleti smrti ga bridki umèn.

Takega ljudstvo ne čisla, nikomur po njem se ne toži;
oni pa smili se vsem, ako se kaj mu zgodi.
Množica pač hrepeni po junaku nedavno zasulem:
delo za drugih deset znal je napraviti sam.

Pripombe. Mladeniči naj se sramujejo pred mejaši, če so ti pogumnejši in se jim rogajo. Slično opominja Homer Iliada IV, 830. Kako je to učinkovalo na rimsko vojsko, razodeva Liv. XXX, 18. — Pesnik izpodbuja borca, naj še ob zadnjem dihu zažene metalno kopje v zoprnika. Victor Hugo pa obsoja tak čin mavrskega huzarja, ki sproži v usmiljenega zmagalca, ko ta nudi ranjencu okrepila (Après la bataille). Zglede vztrajnosti do zadnje minute navaja Homer o Hektorju I l. XXII, 303. Lucan. III, 622 in 706, Sil. Ital. IV, 607 in IX, 512. Sallust. B. C. 61. Flor. I, 18, 17. Vellej. Pat. II, 27. — Moirai, lat. Parcae, boginje usode; doslovno delež, namemba, doletek, namerek, naključba, umèr, umèn; moslimanski kismet se na pr. v perziščini imenuje: svetovno kolo, nebesni krog, nebeški kolobar (čèrh), ker je baje naša bodočnost pisana v zvezdah. Grki pa so si predstavljali tri sojenice: Lachesis drži vreteno, Klotho kodeljo na preslici, Atropos reže nit življenja. — Junak, heroj, v izvorniku: hemítheos, polbog. Misli na može izredne moči, telesne ko dušne. Zasloveli so po nenavadnih zaslugah in bili oboževani. Taki so zlasti Perseus, Herkules, Theseus, Iason, Achilles i. dr.

Stane Bračko

Pomlad med polji

Vzduh je prozoren kot svila,
v tla se zajé vsaka sled,
zrela je njivica črna,
zemlja je mehka ko med.

Ozka postala je hiša,
kmetu se sveti obraz. —
Svetli so mladi večeri,
Bog se je vrnil med nas.